

Agnieszka Żok, Izabela Rzymska

Katedra Nauk Społecznych

Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu

Problem okien życia – analiza etyczno-prawna.

Baby hatch trouble – ethical and legal analysis.

Streszczenie:

Idea okien życia pochodzi ze średniowiecza. Podstawowe założenie polegało na stworzeniu możliwości anonimowego porzucenia dziecka, z gwarancją że zostanie ono objęte opieką. Obecnie porzucanie dzieci, nie zostawiające im możliwości dociekań swojej tożsamości spotyka się z wieloma kontrowersjami. Średniowieczna idea okien życia stoi przede wszystkim w sprzeczności z Deklaracją Praw Dziecka. Proponowaną przez ONZ alternatywą dla okien życia jest możliwość anonimowego porodu.

Słowa kluczowe: etyka, prawa dziecka, poród

Abstract:

The idea of foundling wheels was created in medievalism. A baby hatch is a place where people can bring babies, usually newborn, and leave them anonymously in a safe place to be found and cared for. Nowadays this idea is controversial, because of child rights. Declaration the Rights of the child assure right for identity. In the opinion of ON the better decision is anonymous birth.

Key words: ethics, child rights, birth

Przedmiotem tekstu są rozważania dotyczące funkcjonowania okien życia. Od 2012 roku, kwestia okien życia jest dość kontrowersyjna. Stoją one w niezgodzie, między innymi, z Konwencją Praw Dziecka. Z jednej strony stoi niezbywalne prawo człowieka do posiadania tożsamości, z drugiej natomiast obawa przed porzucaniem noworodków bez opieki.

Okna życia są miejscem, gdzie rodzice, głównie matki, mogą anonimowo zostawić dziecko z pewnością, że będzie ono miało odpowiednią opiekę. Idea okien życia pochodzi z okresu średniowiecza, były wówczas znane jako foundling wheels. Od 1198 roku pierwsze takie rotundy (foundlind wheeles) zostały zaczęły działać we Włoszech na mocy decyzji

Papieża Innocentego III¹. Była to reakcja na zwiększoną liczbę utonięć noworodków w Tybrze. Z technicznego punktu widzenia, średniowieczne okna działały na innej zasadzie od tych współczesnych. Matki umieszczały dziecko w cylindrze zamieszczonym na konstrukcji przypominającej drzwi obrotowe. Po obróceniu drzwi dziecko znajdowało się w kościele, a poruszony przez drzwi dzwoneczek stanowił sygnał dla opiekunów. Działające na takiej zasadzie okno życia w szpitalu Santo Spirito w Rzymie sprawowało swoją funkcję jeszcze do XIX wieku, do dziś stanowi jeden z zabytków Watykanu².

Na większą skalę okna życia zaczęły się pojawiać w Europie w XVII w. między innymi w Niemczech, we Francji, Portugalii oraz w Wielkiej Brytanii.

W Polsce pierwsze okno życia powstało koniec XVIII wieku w Warszawie, przy Domu Podrzutków³. Został on księdza G.P. Baudounina na wzór domu podrzutka Ospedale degli Innocenti we Florencji⁴. Pierwsze współczesne okno powstało natomiast powstało w 2006 roku w Krakowie, w budynku Domu Samotnej Matki przy ulicy Przybyszewskiego. Współczesne okna życia są otwieranymi z zewnątrz oknami, we wnętrzu których znajduje się łóżeczko dla noworodka. Idea okien życia w Polsce powróciła w 2006 roku, kiedy Niemcy zaczęli już wycofywać się z tej idei⁵. Obecnie w Polsce znajduje się około 60 okien życia.

Kontrowersje wokół okien życia.

Od dłuższego czasu idea okien życia budzi poważne zastrzeżenia komitetu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Polska sugestią o zamykaniu okien życia usłyszało w 2012 roku, od tego czasu miejsca do pozostawiania noworodków wciąż były otwierane. Rekomendacja zakazu korzystania z okien życia została powtórzona we wrześniu 2015 roku. Średniowieczna idea okien życia stoi w konflikcie z przyjętą 20 listopada 1989 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencją praw Dziecka. Konwencja została ratyfikowana

¹ <http://romalegendaria.blogspot.com/2009/11/la-ruota-degli-esposti.html>, dostęp 20.09.2015

² <http://mediterranediplomaten.weebly.com/santo-spirito-hospital.html>, dostęp 22.09.2015

³ Obecnie Dom Dziecka nr 15 im. ks. G. P. Baudouina, ul. Nowogrodzka 75, pierwotna lokalizacja domu mieściła się jednak tyłach Krakowskiego Przedmieścia, w miejscu, dzisiejszego Teatru Polskiego, [w] <http://baudouin.waw.pl/historia/>.

⁴ <http://www.um.warszawa.pl/aktualnosci/przez-okna-ycia-wystawa-xviii-wiecznych-portret-w-darczy-c-w-domu-podrzutk-w-ks-baudouin>, dostęp 29.08.2015

⁵ <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1637357,1,okna-zycia-do-zamknienia.read>, dostęp 21.09.2015

przez 196 krajów na całym świecie⁶. Podstawowe założenia Konwencji opierają się na prawach wynikających z uchwalonej w 1948 roku Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, oraz twierdzeniu iż dzieci mają prawo do szczególnej troski i pomocy⁷. Konwencja Praw Dziecka składa się z 54 artykułów poprzedzonych preambułą. Konwencja ma uwzględniać specyficzne potrzeby oraz prawa dziecka.

Rozważając problem współczesnego istnienia okien życia, z perspektywy bioetycznej, pojawiają się argumenty wywodzące się z różnych teorii etycznych. Podstawowy problem dotyczy konfliktu między prawem do tożsamości a prawem do życia.

Argument 1 – prawo do życia ponad prawem do tożsamości.

Argument wywodzi się z myślenia personalistycznego. Personalisci, zwłaszcza ci związani z nurtem personalizmu chrześcijańskiego, będą stawiać człowieka (osobę) w centrum zainteresowania nie zważając na jej usytuowanie w społeczeństwie. Z tej perspektywy prawo do życia będzie stało ponad wszystkimi innymi prawami, w tym prawem do tożsamości. Argumenty padające ze strony personalistów będą zatem odwoływać się głównie do świętości życia, która ma być przypisana osobie ludzkiej od momentu poczęcia. Zdaniem organizacji Caritas, odpowiedzialnej za większość okien życia w Polsce: „okno życia to nie instytucja, ale swego rodzaju przestrzeń modlitwy o życie. - To wnęka w ścianie, otwarta od zewnątrz. Drzwi bywają zamknięte na klucz, Okno Życia jest zawsze otwarte . Dziecko znalezione w tym Oknie jest jak dziecko znalezione pod drzwiami⁸” – wyjaśnia ks. Janusz Steć, dyrektor Caritas Archidiecezji Gdańskiej.

Argument 2 – niezbywalne prawo człowieka do posiadania tożsamości.

Jednym z praw wynikających z Konwencji jest wynikające z artykułu 7 prawo dziecka do poznania swoich rodziców.

1. „Niezwłocznie po urodzeniu dziecka zostanie sporządzony jego akt urodzenia, a dziecko od momentu urodzenia będzie miało prawo do otrzymania imienia, uzyskania

⁶ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en, dostęp: 21.09.2015

⁷ Konwencja o Prawach Dziecka, Preambuła; dostęp: <http://brpd.gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka>

⁸ <http://www.niedziela.pl/arttykul/18578/Okna-Zycia-nie-sa-dobrym-rozwiazaniem-ale>, dostęp 28.09.2015

obywatelstwa oraz, o ile to możliwe, prawo poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką.

2. Państwa-Strony zapewniają, aby te prawa stały się zgodne z ich prawem wewnętrznym oraz ich międzynarodowymi zobowiązaniami w tej dziedzinie, w szczególności w przypadkach, gdyby brak tych uregulowań spowodował, iż dziecko zostałoby bezpaństwowcem⁹.

W prawdziwie zapis Konwencji zawiera sformułowanie zastrzegające, iż obowiązuje on jeśli istnieje tak możliwość, jednak należy zwrócić uwagę, iż okna życia zupełnie ignorują ów prawo. W samym założeniu okien życia znajduje się twierdzenie o sekretnym zostawieniu dziecka.

Można również dostrzec konflikt w odniesieniu do artykułu 8 Konwencji. Głosi on o prawie dziecka do zachowania tożsamości. Dziecko pozostaje porzucone w oknie bez żadnych dokumentów mogących świadczyć o jego obywatelstwie czy pochodzeniu. Obowiązkiem Stron- Państw jest dołożenie wszelkich starań w uzyskaniu informacji dziecka o tożsamości, które w tym przypadku jest całkowicie ignorowane.

1. „Państwa-Strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, a w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji.
2. W przypadku gdy dziecko zostało bezprawnie pozbawione części lub wszystkich elementów swojej tożsamości, Państwa-Strony okażą właściwą pomoc i ochronę celem jak najszybszego przywrócenia jego tożsamości.¹⁰”

Prawo to, oraz nałożony na Państwa obowiązek zagwarantowania pomocy w przywróceniu dziecku tożsamości stawia okna życia w niezgodności z Konwencją. Wynikający z zasad Konwencji obowiązek poszanowania dla tożsamości każdego dziecka jest bowiem niezwykle ważny i należy dołożyć wszelkich starań by owe prawo zagwarantować każdemu, również niechcianemu dziecku.

⁹ Konwencja o Prawach Dziecka, art. 7; dostęp: <http://brpd.gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka>

¹⁰ Konwencja o Prawach Dziecka art. 8; dostęp: <http://brpd.gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka>

Alternatywy do okien życia

Zamknięcie okien życia, bez stworzenia jakiegokolwiek alternatywy z całą pewnością byłoby pomysłem szkodliwym. Komitet ONZ rekomenduje zastąpienie okien życia możliwością anonimowego, szpitalnego, porodu. Jest to procedura, która sprawdza się w Niemczech, gdzie w ciągu roku skorzystało z niego 95 kobiet¹¹. Idea anonimowego porodu polega na zagwarantowaniu kobietom możliwości bezpłatnego skorzystania z możliwości porodu w szpitalu. Matka podczas porodu pozostaje anonimowa, jednak jej dane są przechowywane w odpowiednim urzędzie i dziecko ma prawo poznać jej tożsamość, gdy skończy 16 lat¹². Mimo, iż jak dotąd nie ma jednoznacznych informacji świadczących o większej skuteczności okien życia czy poufnego porodu biorąc pod uwagę zarówno prawo do życia jak i podstawowe prawa człowieka koncepcja gwarancji anonimowego porodu wydaje się być trafniejszym rozwiązaniem zarówno z perspektywy medycznej, bioetycznej jak i prawnej.

Argument medyczny:

- zarówno matka, jak i noworodek od momentu porodu zostają otoczeni profesjonalną opieką medyczną. Należy pamiętać, iż część dzieci pozostawianych w oknach życia rodzi się poza szpitalem. Poród domowy, bez asysty ginekologa lub położnych może stwarzać poważne zagrożenie zarówno dla życia noworodka jak i matki. Pozostawienie w oknie życia nawet kilkudniowego noworodka może wykluczyć go z badań screeningowi, które standardowo przeprowadza się dzieciom urodzonym w szpitalu.

Argument prawny

¹¹ <http://www.diakonie.de/thema-kompakt-vertrauliche-geburt-14373.html>, dostęp 28.08.2015

¹² J. Coutinho, C. Krell, *Anonyme Geburt und Babyklappen in Deutschland*, Deutsches Jugendinstitut e. V., München 2011.

- Odwołując się zarówno do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jak i Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz Konwencji Praw Dziecka każdy człowiek ma prawo oczekiwać od Państwa zagwarantowania najlepszej możliwej opieki medycznej. Możliwość anonimowego porodu gwarantuje poszanowanie tego prawa dla kobiet, które z różnych przyczyn, nie mogą podjąć się wychowania urodzonego przez siebie dziecka. Polskie prawo przewiduje w prawdzie możliwość urodzenia dziecka i jeszcze w szpitalu zrzeczenia się do niego praw, jednak w takim wypadku kobiety narażone są na ostracyzm ze strony pracowników systemu ochrony zdrowia, nie ma gwarancji ochrony ich danych, muszą też dopilnować wszelkich formalności związanych z zrzeczeniem się praw rodzicielskich.
- Poufny poród nie przekreśla szans dziecka na uzyskanie informacji o swoim pochodzeniu.

Argument bioetyczny

- Anonimowy poród gwarantuje zarówno poszanowanie świętości życia jak i jakości życia. Co znaczące przeświadczenie o wyższości prawa do życia nad innymi prawami jest tu spełniane podwójnie, dotyczy bowiem zarówno życia matki jak i noworodka. Należy również pamiętać, iż prawa człowieka stanowią również podstawową wartość w etyce¹³. Poszanowanie dziecka i matki będzie zatem również istotne z perspektywy bioetycznej.
- Również biorąc pod uwagę etykę czterech zasad, nazywaną przez Beauchampa i Childressa pryncypializmem¹⁴ możliwość poufnego porodu wydaje się trafniejszym rozwiązaniem. Odnosząc się do etyki medycznej i zasad autonomii, nieszkodzenia (poród bez medycznej opieki może zaszkodzić zarówno matce jak i dziecku), dobroczynności (rodząc niechciane dziecko i korzystając z możliwości anonimowego porodu kobieta zapewnia potomstwu najwyższą możliwą opiekę medyczną od samego

¹³ A. Badiou, *Etyka. Przewodnik Krytyki Politycznej*, Wyd. Krytyk Politycznej, Wraszawa 2009, s23-24.

¹⁴ B. Grent, C. M. Culver, K. Danner Clouser, *Bioetyka, Słowo, Obraz, Terytoria*, Gdańsk 2009, s 137-176.

momentu rozwiązania oraz bardzo szybką procedurę adopcyjną) oraz sprawiedliwości (prawo do poufnego, darmowego porodu dla kobiety dziecko ma możliwość dociekania swojej tożsamości) idea okien życia będzie stała zatem w sprzeczności przede wszystkim z zasadą nieszkodzenia, dobroczynności czy sprawiedliwości. Rozważania dotyczące zasady autonomii należało by przeprowadzić w szerszym kontekście nawiązując do całości praw do zdrowia reprodukcyjnego w Polsce, co nie jest przedmiotem niniejszego artykułu.

Wnioski:

Konstytucyjnym oraz wynikającym z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka obowiązkiem Państwa jest zapewnienie obywatelom zarówno najlepszej możliwej opieki medycznej jak i poszanowania dla tożsamości osoby. W świetle przeprowadzonej analizy projekt poufnego porodu wydaje się być trafniejszym rozwiązaniem niż okna życia. Należy jednak ową zmianę przeprowadzać łagodnie, wprowadzając informacje o możliwości anonimowego porodu do programów edukacyjnych.